

Schooljaar 2004/05

1

In tegenstelling tot een echte gevangenis bood het huis aan twee kanten uitzicht, op het oosten en op het westen. Langs de westkant liep het balkon, daar keek je uit op het parkje beneden en op de negen verdiepingen hoge huurkazernes verderop. Aan die kant bevonden zich ook de ruime, vierkante woonkamer en de lange, smalle keuken. Aan de oostkant lagen de slaapkamers, daar keek je uit op de smalle weg die door ons gebouw, alsof het als kurk fungeerde, werd afgesloten. 's Ochtends viel de zon hier genadeloos naar binnen, zodat je de rolluiken volledig moest laten zakken wilde je je kamer donker houden.

Tijdens mijn gevangenschap bracht ik heel wat uren met dit tweede uitzicht door: ik stond voor mijn slaapkamer raam te roken of zat er aan een dagboek te werken, een eerste poging om verslag uit te brengen over die pijnlijke, statische dagen. Dagen die desondanks, heel langzaam, steeds lichter werden.

Van seizoen tot seizoen had ik in deze maanden de balkons van de burens steeds groener zien worden. Ook de twee grote paardenkastanjes in de straat konden elk moment gaan bloeien. Nog even en het was lente: de bomen stuurden hun takken opgewonden de lucht in, in een paar weken tijd zouden ze veranderen in witte en roze pluimen. Dan zou gedurende een aantal dagen een scherpe bloesemgeur over de hele straat neerdalen en dagelijks het

huis binnendringen, zegevieren over kozijnen en ruiten en welke poging dan ook om binnen en buiten gescheiden te houden.

De andere helft van de dag, bij voorkeur de ochtend, bracht ik aan de westkant van het huis door, op het balkon. Als het niet te koud was, hingen er in het park groepjes spijbelaars rond, soms staken ze rotjes af of lieten ze hun opgevoerde brommers steigeren. Ik kende er niet een van, al waren ze van mijn leeftijd, en ondanks de afstand boezemden ze me een zekere angst in. Rond de middag gingen ze weg en dan kwamen ze in de namiddag weer terug, sommigen bleven er tot de avond. Soms kwamen ze ook 's nachts terug en dan werd er vanuit de huizen rond het park geschreeuwd dat ze moesten kappen met die herrie.

Dat voorjaar zou ik achttien worden, en dat was een belangrijk en bijzonder moment. Niet zozeer vanwege de mijlpaal van mijn achttien jaar, die was puur symbolisch en had eigenlijk niets om het lijf. Over een paar weken kwam er een einde aan mijn huisarrest, dat dan exact negen maanden had geduurd. Even lang als een zwangerschap, maar die overeenkomst was me pas een paar dagen eerder opgevallen. Ik had de symboliek ervan afgewogen en naar de prullenmand verwezen.

Op de warmere dagen, wanneer de lucht niet werd verscheurd door het lawaai van de knalpijpen, genoot ik op de ligstoel, die mijn vader bij de ijzerhandel had gekocht, van de stilte en van de zwakkere, onbestemdere geluiden in de verte. Mijn moeder ging elke ochtend om acht uur de deur uit en zei: 'Fijne dag, het middageten staat in de koelkast.'

Meestal was het iets wat ze de avond ervoor al had klaargemaakt, zoals roastbeef of vitello tonnato.

Al sinds eind februari vlogen de vogels elkaar achterna

tussen balustrades, lantaarnpalen, bankjes en nog groten-deels kale boomtakken door. Vooral de zwarte merels met hun gele snavel, die meer van punt naar punt sprongen dan dat ze echt vlogen. Wanneer ik als kind iets doms had gedaan en mijn oma Elsa me een standje gaf, zei ze altijd: 'Je bent een merel.' Ik heb nooit gevraagd waar die uitdrukking vandaan kwam.

Ik zou willen dat ze nog steeds 'je bent een merel' tegen me zei, ook nu ik in deze situatie verzeild was geraakt, maar nee: toen de politie die eerste keer voor de deur stond en ik aan de keukentafel, waar iedereen bij was, alles vertelde, aan mijn vader, mijn moeder en ook aan Elsa, was het heel lang stil gebleven. Mijn moeder was de kamer uit gelopen en had zachtjes, op rustige toon, misschien op de berustende toon van iemand die weet dat er niets meer te redden valt, gezegd: 'Ik kan maar beter even niks zeggen.' Pa had gezucht, zich opgesloten in zijn stilte, de lippen samengeknepen in een grimas die misschien op schaamte duidde. Elsa had daarentegen met een vlijmscherpe stem van woede, zo woedend had ik haar nog nooit gezien, gezegd: 'Het is een schande.' Daarna waren haar tranen gaan vloeien, langzaam, als een traag smeltende kaars.

Als ik 's ochtends na het ontbijt tegen de vensterbank van mijn slaapkamer mijn eerste sigaret rookte, zag ik altijd een vrouw met fiets uit het gebouw naast het onze komen. Ze had een zwarte stadsfiets met een mandje voorop, waaraan ze met een touwtje verse bloemen vastmaakte. In eerste instantie dacht ik dat het om kunstbloemen ging, maar later zag ik dat kleur en samenstelling elke dag veranderden. De vrouw droeg fleurige, wijde, lange rokken. Ook haar haar was lang, en sluik, en hing tot halverwege haar rug, deels zwart en deels grijs. Ze was van mijn moeders leeftijd, en net als zij lang en stevig. Ik kende haar van

de kerk, ze heette Mercedes en was Spaanse. Ze had twee dochters, die jonger waren dan ik, maar ik had haar nooit met een man gezien. In de kerk speelde ze gitaar en tamboerijn en ze zong de lofzangen met de overtuiging van iemand die het recht aan haar kant heeft. Ik wist nog hoe zielsblij ze die liederen vol Here of Mijn God of Christus of Halleluja aanhief, alsof niets ter wereld haar gelukkiger kon maken. Ze droeg een ronde bril met een dun montuur. Als ze me 's ochtends voor het raam zag staan, zwaaide ze altijd even kort voordat ze op haar fiets stapte. Ik was ervan overtuigd dat ze wist wat ik had gedaan, waarom ik thuis was. In een gat als Trezzano sul Naviglio kon het niet anders of iedereen wist het. Maar elke keer dat ze haar arm omhoogstak en zwaaide, met dat onbegrijpelijke, gelukzalige glimlachje, voelde ik iets van vergeving tot me komen.

Schooljaar 2000/01

2

De eerste beelden van de documentaire toonden honderden jonge lichamen die volgens een ingewikkelde choreografie bewogen in geometrische figuren. Daarna werd er uitgezoomd: het was een stadion vol mensen, de tribunes afgeladen. Er waren soldaten, opgesteld in ordelijke formaties, die banieren en vaandels omhooghielden. Alles was in zwart-wit. Ook buiten het stadion stonden de pleinen tjokvol. De man op het balkon gebaarde wild.

Ik zag de beelden voor het eerst toen ik in het laatste jaar van de middenschool zat, het was lente en over een paar maanden zou ik naar het gymnasium gaan. Dankzij de nieuwe lerares, die dat jaar was begonnen, brachten we de geschiedenislessen vaker door in de filmzaal dan in het klaslokaal. Ze heette Di Livio, ze had kort haar en je kon haar niet echt aantrekkelijk noemen. Ze was lang, op het oog minstens een meter vijfenzeventig. Ze droeg rechte broeken en gemakkelijke sportschoenen, een legergroene polo die ze in haar broek had gestopt. Op mij kwam ze eerder streng dan somber over. Ook haar stem was krachtig, mannelijk. Als leerlingen dreven we de spot met dat sobere uiterlijk, dat zo heel anders was dan dat van onze moeders, tantes en oma's en andere voorbeelden die we om ons heen zagen. In de pauze noemden we haar fluisterend een lesbo of travo en dan lachten we om die verboden woorden.

Destijds dacht ik dat geschiedenis in het laatste jaar van

de middenschool misschien wel het mooiste vak was dat je als leraar kon geven, want dan had je met de oorlogen van doen, met recente gebeurtenissen waarover ouders of grootouders hadden verteld, gebeurtenissen die je raakten. Helaas begon het schooljaar 2000-2001 net zo saai als alle andere: ik begreep niet waarom het jaar 1848, waarover ik nog nooit iets had gehoord, zo belangrijk was. De Industriële Revolutie vond ik even slaapverwekkend als een scheikundeles, ik begreep niet wie er tegen wie vocht in de Boerenoorlogen en kon ook geen belangstelling opbrengen voor Italië's koloniale oorlog. Ik was niet in staat te bevatten wat de politieke situatie meteen na de Eenwording, met vreemde benamingen als 'historisch' links en rechts, met de actualiteit te maken had.

De winter was voorbijgegaan, de bomen waren weer groen en toen kwamen ineens de documentaires en de lesuren in de filmzaal. Buiten was het volop lente, het waren de laatste schooldagen en daarna wachtte ons een volstrekt nieuwe vrijheid: onze laatste zomer als kind, de vrijheid lonkend aan de horizon. De beelden op het scherm waren niet bijzonder scherp. De gedaanten bewogen sneller dan normaal, niet twee keer zo snel, maar het zag er grappig uit. Sommigen groetten elkaar met opgeheven arm, ze droegen vreemde, merkwaardige kleren, een soort hoge hoed of fez, een pofbroek en hoge laarzen tot aan de knie.

Wat zag ik daar destijds in? Dat heb ik me jaren later vaak afgevraagd. Het antwoord: een gevoel van orde, een gevoel van geluk, een gevoel van perfectie. Alles leek te functioneren, alles leek dezelfde kant op te gaan. Voor mij leek het een wereld zonder onduidelijkheden, zonder twijfels of angsten. Een wereld waarin geen ruimte was voor schuldgevoelens.

De onderwerpen van die video's veranderden nooit. Mevrouw Di Livio was vastbesloten om de complexiteit van een hele eeuw, de twintigste, er bij ons in te hameren door er niet al te veel woorden aan vuil te maken, maar ons flink wat uren televisie voor te schotelen. Het ging altijd om documentaires, het ging altijd om marsen en bijeenkomsten en toespraken, om gestrekte armen met buiten beeld de schallende stem van de verslaggever, die de grootsheid van Italië toelichtte en van de man die uiteindelijk de hoofdrolspeler was van al die documentaires: Benito Mussolini.

Wij scholieren zaten allemaal door elkaar in de videozaal. De televisie, zo'n grote zware kast, stond op een karretje met wieltjes, eronder stond de videocassetterecorder, zwart, net als het tv-toestel. Vaak probeerde ik zo dicht mogelijk in de buurt van een zeker klasgenootje te gaan zitten, en kwam ik door het donker in de verleiding haar vingers, handen, bovenarmen aan te raken, een blinde en prikkelende verleiding. Soms lukte dat ook en tekenden we met onze vingers lijnen op de huid van de ander. Het waren de eerste opwindende momenten in mijn leven, veroorzaakt door een marginaal fysiek contact. Dan ging het licht aan, keken Alessia en ik elkaar aan en was alles weer voorbij. Onze relatie bestond louter uit deze voor het oog onzichtbare aanrakingen. Maar ik merkte vaak dat wat ik op die video's zag me daadwerkelijk interesseerde, en dat die choreografieën en dat marcheren me meer boeiden dan Alessia's vingers, die ik dan ook niet meer zocht. We hadden het er nooit over, zouden het er ook nooit over hebben. In de jaren daarna vroeg ik me soms af waar ik met Alessia zou zijn beland, als ik haar de kans had gegeven. En waarom zij mij eigenlijk nooit iets had gevraagd? We waren kinderen, en kinderen vragen zich niet zoveel af.

Voor het eindexamen van de middenschool slaagde ik met de beoordeling 'uitstekend'. Ik was de beste van de klas en dat was voor het eerst. Ik had een werkstuk over Japan gemaakt, ik was gefascineerd door de explosieve en op de een of andere manier altijd gevaarlijke geografie van de archipel. De bommen op Hiroshima en Nagasaki deden me niet zoveel als die vuurgordel van ondergrondse vulkanen, het toekomstige lont voor het einde van de wereld, en dan nog de aardbevingen, de tsunami's, de onmiskenbare instabiliteit van het land en de onvermijdelijke geologische veroordeling. In die dagen stelde ik me voor het eerst de vraag die in de jaren erna vaak zou terugkomen, in verschillende vormen: hoe kun je leven op een plek die over enkele honderden of duizenden jaren weggevaagd zal worden, zonder enige hoop op redding? Soms gaf ik zelf het antwoord: omdat het inderdaad nog duizenden jaren zal duren. Dan ging ik daar tegenin, nog steeds alsof ik mezelf in tweeën had gesplitst, en stelde ik de vraag hoe je iets kon opbouwen als je wist dat elk zaadje, elke steen, elk woord gedoemd was om voorgoed te verdwijnen, om te worden opgeslokt door de zee of het vuur. Die vraag liet ik altijd onbeantwoord.

Op de dag dat de uitslag werd bekendgemaakt, was er voor wie naar het gymnasium ging een afscheid gepland met de leraressen van de voorbije jaren. Ik was nog helemaal in de wolken vanwege mijn eindresultaat, maar ook verbaasd: ik was nog nooit eerder de beste van de klas geweest en dat voelde ongemakkelijk. In het klaslokaal trof ik de wiskundelerares aan, mevrouw Bertoldo, ze stond vlak bij het raam, haar gezicht leek op dat van een hondje met een donkere, platgedrukte snuit.

'Wat ga je nu doen?' vroeg ze, terwijl ze een stap in mijn richting zette.